

Analiza politika jedinica lokalne samouprave o ublažavanju i prilagođavanju na klimatske promene

Decembar 2023

www.zelenastolica.rs

Sadržaj

Sažetak	3
Srbija i klimatske promene	4
Klimatske promene u lokalnim zajednicama	6
Analize klimatskih politike odabranih lokalnih samouprava.....	7
Analiza politika Kruševac	7
Analiza politika Pirot	13
Analiza politika Subotica	17
Analiza politika Požega.....	20
Analiza politika Sremska Mitrovica.....	23

Sažetak

Analiza se odnosi na politike jedinica lokalnih samouprava (JLS) u vezi klimatskih promena, za sledeće JLS: Pirot, Požega, Sombor, Sremska Mitrovica i Subotica. Analizu je sproveo projektni tim u okviru projekta: “Gradovi spremni za klimatske promene”, čiji je rukovodilac bio Centar modernih veština iz Beograda (CMV), a partneri: Fondacija BFPE za odgovorno društvo (BFPE), Aarhus centar Novi sad i Ambasadori održivog razvoja i životne sredine.

Projekat se sprovodi u okviru programa EKO-SISTEM Podrška reformama u zaštiti životne sredine, koji sprovode Mladi istraživači Srbije (MIS), uz podršku Švedske preko Švedske agencije za međunarodni razvoj i saradnju (SIDA).

Podaci su prikupljeni internet pretragom sajtova JLS, kao i drugih dostupnih izvora u periodu septembar-novembar 2023. Godine

Za svaki od predmetnih gradova i opština koji su analizirani dati su zaključci koji se odnose na postojeće starteške dokumente i nedostajuća akta odnosno mere koje bi trebalo da budu usmerene na prilagođavanje lokalnih zajednica klimatskim promenama.

U dokumentu je takođe predstavljen i kratak presek ranjivosti Srbije na klimatske promene prema indeksu i indikatorima od 2001. do 2020. godine, a koje je razvio američki univerzitet Notr Dam. Ovaj indeks podrazumeva čitav niz pokazatelja, od koncentracije urbanog stanovništva i pripremljenosti na prirodne katastrofe do dostupnosti vode i poljoprivrednih kapaciteta.

Srbija i klimatske promene

Procenjeni efekti klimatskih promena na Srbiju, prema proceni Svetske meteorološke agencije, biće srednjeg opsega. Prema trendu podataka u poslednjih 35 godina, na teritoriji Srbije u poslednjih 100 godina zabeleženo je povećanje godišnje temperature vazduha za 1°C. Porast temperature na godišnjem nivou je intenziviran u poslednjih nekoliko decenija. Sumarno, porast prosečne temperature u Srbiji je veći od svetskog proseka, a veća je i incidentnost ekstremnih događaja kao što su suše i intenzivne padavine. Srbija će verovatno imati toplija leta, smanjene količine padavina, a samim tim i povećan rizik od letnje suše.

Ranjivost Srbije na klimatske promene je, prema indeksu i indikatorima od 2001. do 2020. godine, a koje je razvio američki univerzitet Notr Dam, značajna – nalazi se na 92. mestu u svetu, ali je među najranjivijim državama u Evropi. Ovaj indeks podrazumeva čitav niz pokazatelja, od koncentracije urbanog stanovništva i pripremljenosti na prirodne katastrofe do dostupnosti vode i poljoprivrednih kapaciteta. Posebno zabrinjavajući indikatori ranjivosti Srbije na klimatske promene su: poljoprivredni kapacitet (hrana), kapacitet brana (vode), pristup poboljšanim sanitarnim objektima (zdravlje), projektovana promena prinosa žitarica, projektovana promena distribucije bioma (ekosistemske usluge), zavisnost od uvozne energije (infrastruktura), projektovane promene opasnosti od poplava (ljudska naselja/prirodna staništa), a značajno je pomenuti i angažovanje u međunarodnim konvencijama iz oblasti životne sredine.

Materijalne štete izazvane promenom klime i ekstremnim vremenskim događajima u Srbiji u periodu 2015-2020. godine procenjene su na najmanje 1,8 milijardi evra, dok su materijalne štete u periodu 2000-2015. godine procenjene na najmanje pet milijardi evra.

Zakonodavstvo u oblasti životne sredine u Republici Srbiji ima preko 100 zakona i propisa. Većina njih je usklađena sa direktivama EU i srodnim multilateralnim sporazumima o životnoj sredini i klimatskim promenama.

Srbija je zemlja članica Okvirne konvencije o klimatskim promenama od 2001. godine i Pariskog Sporazuma od 2017. godine, osnovnih strateško-pravnih instrumenata koji regulišu oblast klimatskih promena na globalnom/UN nivou. Vlada Republike Srbije je u avgustu 2022. podnela svoj *ažurirani Nacionalno utvrđeni doprinos (NDC) Pariskom sporazumu*, obavezujući se na smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte za 33,3 % do 2030. u poređenju sa nivoom iz 1990. godine, odnosno za 13,2% u odnosu sa nivo iz 2010. godine.

Kao zemlja kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, Srbija je otvorila za pregovaranje sa EU Poglavlje 27 - životna sredina i klimatske promene (u okviru klastera 4). **Klaster 4 „Zelena agenda i održiva povezanost”** otvoren je na sastanku Pristupne konferencije EU sa Srbijom na ministarskom nivou decembra 2021. Otvaranje Klastera 4 znači istovremeno otvaranje četiri pregovaračka poglavlja (Poglavlja 27 – životna sredina i klimatske promene, Poglavlje 14-Transportna politika, Poglavlje 15-Energetika i Poglavlje 21-transevropske mreže).

Srbija je takođe članica potpisnica *Ugovora o osnivanju Energetske zajednice*. Različiti delovi energetske, klimatske i regulative u oblasti zaštite životne sredine koje su preuzete kroz Energetsku zajednicu podrazumevaju značajne investicije u energetske sektor Srbije, kako bi se obezbedilo

poboljšanje stanja životne sredine kroz podsticanje korišćenja obnovljivih izvora energije, stabilnost snabdevanja energijom, dostupnost i stvaranje otvorenog tržišta energije, itd.

Rok za izdavanje *integrisanih dozvola velikim zagađivačima* ponovo je odloženo, ovoga puta do kraja 2024. godine. Na lokalnom nivou, urađen je Akcioni plan adaptacije na klimatske promene grada Beograda 2015. godine, sa započetom izmenom 2023. godine.

I, do sada poslednji, *Izveštaj EU za Srbiju iz 2022. godine* zaključuje da implementaciju i sprovođenje zakona u sektoru životne sredine/klimatskih promena treba dalje unaprediti.

Srbija je 2020. godine potpisala *Deklaraciju iz Sofije o zelenoj agendi za Zapadni Balkan*, u kojoj se, pored usklađivanja ciljeva sa Evropskom unijom po pogledu *neto nula emisija* i prilagođavanja na klimatske promene, što uključuje, između ostalog, i napuštanje korišćenja uglja. Primenom Zelenog dogovora Evropska unija planira da ograniči uvoz roba i usluga sa visokim ugljeničnim intenzitetom. Kako Srbija ima veliku ekonomsku razmenu sa EU, to će značajno uticati i na Srbiju.

Četvrti Nacionalni program za usvajanje pravnih tekovina Evropske unije za period 2022-2025 usvojen je jula 2022. godine. Na sednici skupštinskog Odbora za evropske integracije marta 2023. istaknuto je da je potrebna revizija Nacionalnog programa za usvajanje pravnih tekovina Evropske unije, pošto se ne poklapaju rezultati onoga što je planirano i onoga što je urađeno.

I pored usvajanja nekoliko strateških dokumenata 2021. i 2022. godine, kao što su na primer *Program razvoja cirkularne ekonomije, Program upravljanja otpadom i Program zaštite vazduha sa akcionim planom*, Srbija je spora kada je u pitanju usvajanje osnovnih strateških dokumenata u borbi protiv klimatskih promena i njihovih posledica. Potrebno je pomenuti i zakone koji se odnose na obnovljive izvore energije i energetske efikasnost, koji su usvojeni 2021. godine. Nakon usvajanja *Zakona o klimatskim promenama* u martu 2021. godine, do sada je usvojeno samo dva od 12 podzakonskih akata neophodnih za sprovođenje zakona. Zakon o klimatskim promenama, između ostalog, utvrđuje i obaveze jedinica lokalne samouprave, posebno u vezi izveštavanja o sprovođenju na lokalnom nivou, međutim mehanizmi sprovođenja još nisu uspostavljeni.

U Republici Srbiji u toku je izrada nekoliko strateških dokumenata, čije usvajanje se očekuje u narednom periodu, posle čega treba da usledi implementacija. U junu 2023. godine je usvojena *Strategija niskougljeničnog razvoja Republike Srbije za period od 2023. do 2030. godine sa projekcijama do 2050. godine*, gde se navodi da je najskuplji scenario ignorisanje troškova u vezi sa klimatskim promenama, što bi rezultiralo u dodatnim troškovima za energetske sistem. Strategijom je predviđena izrada i usvajanje Akcionog plan za njeno sprovođenje u periodu 2024-2030. godine, u roku od godinu dana.

Klimatske promene u lokalnim zajednicama

U statistici sprovođenja Cilja održivog razvoja 13 – Akcija za klimu, u Srbiji, na raspolaganju su podaci za nekoliko indikatora. Interesantan je pokazatelj udela (%) lokalnih samouprava koje usvajaju i primenjuju strategije za smanjenje rizika od katastrofa na lokalnom nivou u skladu sa nacionalnim strategijama smanjenja rizika od katastrofa, prikazano u donjoj tabeli, a ažurirano septembra 2023.

<i>Period</i>	<i>Udeo (%) lokalnih samouprava koje usvajaju i primenjuju strategije za smanjenje rizika od katastrofa na lokalnom nivou u skladu sa nacionalnim strategijama smanjenja rizika od katastrofa</i>
<i>2010</i>	0.575
<i>2011</i>	0
<i>2018</i>	4.598

Analize klimatskih politika odabranih lokalnih samouprava

Analiza politika Kruševac

Grad Kruševac se nalazi u centralnom delu Srbije i zahvata najjužniji kraj panonskog oboda i peripanonske Srbije. Gradsko područje obuhvata površinu od 854 km² (učešće u ukupnoj površini Srbije je 1%) i administrativno se graniči sa opštinama Rasinskog okruga (Ćičevac, Varvarin, Trstenik, Aleksandrovac i Brus). Od ukupne površine teritorije grada Kruševca, poljoprivredne površine se prostiru na 49.207 ha, šume na 29.744 ha i neplodno zemljište 6.469 ha.

Kruševac i okolina zauzimaju centralni deo Balkanskog poluostrva, gde se spajaju velike geološke formacije (karpatski, dinarski, srpsko-makedonski i rodopi), što je determinisalo raznolikost geološke podloge, a time i raznovrsnost u biljnom i životinjskom svetu. Teritoriju grada karakteriše brdsko područje sa manjim nizijskim prostorom u dolinama reka. Neposredno okruženje Kruševca čine planinski masiv Kopaonika, Goča i Željina sa zapada, a sa juga Veliki i Mali Jastrebac. Severnim delom dominiraju Gledičke planine i Juhor, istočno i severoistočno prostiru se Mojsinjske planine. Zapadna i Južna Morava sa Rasinom čine najveće vodene tokove ovog područja. Grad Kruševac obiluje velikim bogatstvom i raznovrsnošću biljnog i životinjskog sveta, određeno raznovrsnošću reljefa i uslovljeno umerenom, kontinentalnom klimom.

Organi grada su: Skupština grada, Gradonačelnik, Gradsko veće, Gradska uprava

Privredna aktivnost grada Kruševca odvija se u 12 sektora, ali najveći uticaj imaju privredni subjekti iz oblasti prerađivačke industrije, trgovine, građevinarstva i saobraćaja, koji zapošljavaju čak 92% ukupnog broja zaposlenih u gradu.

Dokumenta javnih politika:

Strategija lokalnog održivog razvoja

Grad Kruševac usvojio je Strategiju lokalnog održivog razvoja. U okviru drugog Strateškog cilja: „Unapređen nivo ekološke svesti građana, su dva specifična cilja, koja se odnose na informisanje i edukovanje građana o potrebi očuvanja životne sredine i uvođenju obnovljivih izvora energije:

- 2.1. Specifičan cilj: Građani edukovani i informisani o potrebama zaštite i očuvanja životne sredine
- 2.2. Specifičan cilj: Uvođenje obnovljivih izvora energije u cilju 30% smanjenja fosilnih goriva (osim prirodnog gasa)

Za svaki specifični cilj su definisani programi i projekti

2.1.1. Program: Povećanje nivoa ekološkog obrazovanja građana i njihovo kvalitetnije informisanje o stanju zagađenosti životne sredine u njihovom okruženju

- Projekti: Izrada Lokalnog plana uvođenja alternativnih goriva za zagrevanje u cilju eliminisanja upotrebe fosilnih; Urađena strateška programska i planska dokumentacija za sprečavanje ekoloških akcidenata

2.2.1. Program: Uvođenje i optimalno korišćenje obnovljivih izvora energije

- Projekti: Uvođenje alternativnih izvora energije u javnom i biznis sektoru, Proizvodnja biodizela

Drugih elemenata vezanih za prilagođavanje i ublažavanje klimatskih promena u pomenutoj Strategiji nema.

U okviru Lokalnog programa zaštite životne sredine, za period 2015-2024. godine, definisano je da je u okviru opštih ciljeva (7.4.1.) jedan od najvažnijih i prioritarnih ciljeva Grada Kruševca u oblasti zaštite životne sredine donošenje strateških i planskih dokumenata definisanih zakonom o zaštiti životne sredine i drugim posebnim zakonima. U tom smislu, izdvojeni su sledeći ciljevi:

Program monitoringa Grada Kruševca

Na osnovu člana 69. Zakona o zaštiti životne sredine („Sl. glasnik RS“, broj 135/04, 36/09, 36/09-dr.zakon i 72/09 – dr. zakon i 43/11 – odluka US) jedinica lokalne samouprave je u obavezi da donese program monitoringa na svojoj teritoriji koji mora biti u skladu sa Programom monitoringa koji donosi Vlada, a podatke iz monitoringa dostavlja Agenciji za zaštitu životne sredine.

Kompletan registar izvora zagađivanja

Služba za zaštitu životne sredine Gradske uprave Kruševac vodi Lokalni registar izvora zagađivanja, a u skladu sa članom 75. Zakona o zaštiti životne sredine („Sl. glasnik RS“, broj 135/04, 36/09, 36/09-dr.zakon i 72/09 – dr. zakon i 43/11 – odluka US). Članom 3. i članom 6. Pravilnika o metodologiji za izradu nacionalnog i lokalnog registra izvora zagađenja, kao i metodologiji za vrste, načine i rokove prikupljanja podataka („Sl. glasnik RS“, broj 91/10 i 10/13), je definisano koje su podatke i u kojoj formi privredna društva i druga pravna lica i preduzetnici koja predstavljaju izvore zagađenja u obavezi da dostave za Lokalni registar.

Svi privredni subjekti na teritoriji Grada Kruševca koji predstavljaju izvore zagađenja trebalo bi da dostavljaju Službi za zaštitu životne sredine podatke, u skladu sa pomenutim Pravilnikom.

Program energetske efikasnosti

Izrađen je i usvojen Program energetske efikasnosti, koji će omogućiti, preko predviđenih mera i aktivnosti, planski pristup za obezbeđenje efikasnog korišćenja energije, na duži vremenski period. Na taj način bi se smanjila potrošnja energije za 20 – 30 % kao i emisija CO₂.

Isti Lokalni program zaštite životne sredine 2015-2024. u okviru specifičnih ciljeva, izdvaja zaštitu vazduha i energetska efikasnost kao prioritete

- *7.5.5. Zaštita vazduha – Indikatori koji se prate: Učestalost prekoračenja dnevnih graničnih vrednosti za SO₂, NO₂, PM₁₀, O₃. Grad Kruševac dugi niz godina prati kvalitet vazduha na svojoj teritoriji pa tako i u 2013. god. od januara do decembra meseca, na 13 mernih mesta (mm) u lokalnoj mreži mernih mesta za grad Kruševac*

Ovaj cilj je u skladu sa Zakonom o zaštiti vazduha, postoji evidencija lokalnih izvora zagađivanja grada Kruševca sa podacima o stacionarnim izvorima zagađenja vazduha, regulisani su tranzitni i stacionarni saobraćaj u užoj gradskoj zoni, povećana toplifikacija i gasifikacija

grada. Jedna od mera je i smanjenje koncentracije čađi i ukupnih taložnih materija u vreme grejne sezone usled emisije gradskih i individualnih kotlarnica i ložišta u domaćinstvima, kao i korišćenje goriva boljeg kvaliteta za grejanje.

Potrebno je voditi kompletan monitoring emisije, a informacije o kvalitetu vazduha treba da budu dostupnije i jednostavnije.

Takođe, potrebno je voditi računa o dovoljnom broju i dovoljnim površinama uređenih zelenih površina i drvoreda, kao i o formiranju zaštitnih zelenih pojaseva između industrijske i gradske zone.

7.5.8.3. Energetska efikasnost

- Usvojena Strategija u oblasti energetike, usklađena sa Strategijom razvoja energetike Republike Srbije i Programom ostvarivanja Strategije, omogućila bi sagledavanje stvarne energetske situacije. To je preduslov za obezbeđenje neophodnih energetskih kapaciteta i energenata, kao i planiranje ušteda na duži vremenski period.
- Povećana energetska efikasnost u zgradarstvu direktno smanjuje potrebu za energijom i omogućava racionalnu potrošnju. To sve doprinosi povećanju standarda i komfora života.
- Izrađen program unapređenja energetske efikasnosti u saobraćaju doprineo bi poboljšanju kvaliteta usluga u oblasti saobraćaja, uštedu u energentima za vozila, kao i smanjenje emisije CO₂.
- Povećana upotreba obnovljivih izvora energije smanjuje emisiju CO₂ u atmosferi, povećava energetske održivost i efikasnost, ali nudi mogućnost za zapošljavanje stanovništva.
- Povećana zainteresovanost građana za energetske efikasnost, što bi omogućilo primenu mera potrebnih za poboljšanje energetske efikasnosti u zgradarstvu, kao i primenu obnovljivih izvora energije.

Program energetske efikasnosti grada Kruševca od 2022 do 2025. Godine

Program predstavlja planski dokument koji donosi Grad Kruševac kao obveznik sistema energetske menadžmenta. Program energetske efikasnosti je važan deo održivog razvoja Grada Kruševca. Osnovni cilj ovog dokumenta je unapređenje energetske efikasnosti u potrošnji energije i smanjenju troškova za nabavku energije i energenata. Ispunjenje ovog cilja dovodi i do drugog bitnog cilja - smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte.

Planirani vremenski rok ostvarivanja ciljeva Programa energetske efikasnosti Grada Kruševca u skladu je sa uredbom o godišnjim ciljevima uštede energije obveznika, a planirani trogodišnji cilj uštede predviđen ovim Programom u skladu je i sa uredbom o godišnjim ciljevima uštede energije obveznika Sistema Energetskog Menadžmenta u iznosu od 1% godišnje potrošnje primarne energije.

U proteklom periodu, Grad Kruševac je, zahvaljujući učešću, na javnim konkursu koje je raspisalo Ministarstvo zaštite životne sredine i Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), uz podršku Globalnog fonda za životnu sredinu (GEF), osvojio dve novčane nagrade za ponuđena rešenja i ideje:

- a) za učešće u javnom pozivu „Izazov za inovativna rešenja“ u okviru projekta „Lokalni razvoj otporan na klimatske promene“ sa nagrađenom idejom od 10.000 USD „NOVO RUHO GRADA ” - KRUŠEVAC PAMETAN KLIMATSKI GRAD,
- b) za učešće u javnom pozivu „Izazov za inovativna rešenja“ u okviru projekta „Lokalni razvoj otporan na klimatske promene“ sa nagrađenom idejom od 4.000 USD , ENERGETSKI I FINANCIJSKI KALKULATOR „NOVO RUHO GRADA ” - KRUŠEVAC PAMETAN KLIMATSKI GRAD

Ispitivanje kvaliteta ambijentalnog vazduha u Kruševcu odnosi se na ispitivanje koncentracije sledećih zagađujućih materija u vazduhu na teritoriji grada Kruševca:

- suspendovane čestice PM10
- Pb, Cd, As, Ni u PM10
- suspendovane čestice PM2.5

Izveštaji su javno dostupni na [internet stranici Grada Kruševca](http://internet.stranici.Grada.Krushevca)¹

Program prostornog snabdevanja toplotom (PPST) 2022 – 2030. godine za Grad Kruševac ima za cilj da identifikuje tehnički pogodne sisteme grejanja koji imaju najmanji uticaj na životnu sredinu i klimu u različitim prostornim oblastima. Rezultat procesa planiranja su mape koje ukazuju na poželjne sisteme grejanja u datoj oblasti. Za svako područje određene su različite prioritne mere kao deo realizacije PPST.

Specifični ciljevi PPST-a su:

- Projekcija potreba u narednih 20 godina i optimizacija snabdevanja toplotom;
- Identifikacija najpogodnijih sistema grejanja sa najmanjim uticajem na životnu sredinu i klimu za svako područje;
- Transfer znanja o najnovijim trendovima i tehnologijama u sistemima grejanja;
- Pružanje mogućnosti Gradu da samostalno koristi i ažurira Program zasnovan na sistematskom pristupu.

Strategija upravljanja rizicima za period 2019-2021. godine je istekla. Kroz SWOT analizu prepoznate su klimatske promene kao pretnja, ali se dalje u tekstu dokumenta ne elaborira. Kao strateški rizik prepoznate su u životnoj sredini posledice po životnu sredinu, trendovi energetske efikasnosti, zagađenja, recikliranja, odlaganje otpada i sl.

¹ <https://krusevac.ls.gov.rs/ekologija/kvalitet-vazduha/>

Prostorni i Urbanistički plan grada Kruševca

Što se tiče Prostornog plana grada Kruševca i Urbanističkog plana Grada Kruševca (PROSTORNI PLAN GRADA KRUŠEVCA ("Sl. list grada Kruševca", br. 4/2011, 15-2/2020 - ispr. i 10/2021- ispr.), GENERALNI URBANISTIČKI PLAN KRUŠEVCA 2014-2025 ("Sl. list grada Kruševca", br. 3/2015, 7/2021-ispr.), Grad Kruševac trebalo bi da dobije novi Prostorni plan – strateški razvojni dokument kojim se definiše prostorno planiranje i utvrđuju dugoročne osnove organizacije, uređenja, korišćenja i zaštite prostora.

Do tada, nerešene stvari na terenu – podstiču da se pokrenu izmene i dopune postojećeg Prostornog plana, donetog pre 12 godina, u kojem su donete mere u borbi protiv klimatskih promena, iako nisu terminološki prepoznate kao "klimatske promene", nego kao smernice i mere iz oblasti zaštite životne sredine:

Obavezne smernice i mere zaštite kontrole i monitoringa vazduha, voda, zaštite zemljišta, mere zaštite od uticaja poljoprivrede i mere zaštite od pojave erozije i klizišta, Ekološka valorizacija prostora, Program praćenja stanja životne sredine i monitoring u postupku implementacije prostornog plana Grada Kruševca, Monitoring sistem za kontrolu kvaliteta životne sredine, Zaštita od elementarnih nepogoda i drugih nesreća, Zaštita od požara, Zaštita od interesa za odbranu.

Generalni urbanistički plan ima posebne ciljeve korišćenja i zaštite prostora: Plansko uređenje, korišćenje i zaštita prirodnih resursa trebalo bi da uđu u skladu sa načelima održivog razvoja. Navodi se potreba uspostavljanje sistema za zaštitu od elementarnih nepogoda i smanjenje šteta sprovođenjem adekvatnih mera zaštite.

Preporuke Edukativni centar – Kruševac

U sklopu monitoringa Mreže "Zelena stolica" mapiran je Lokalni program zaštite životne sredine 2015 – 2024. koji kao jedan od specifičnih ciljeva (7.5.5) postavlja zaštitu vazduha (precizirajući indikatore koji se prate). Kada je reč o ispitivanju koncentracije zagađujućih materija u vazduhu na teritoriji grada Kruševca, Edukativni centar – Kruševac (koordinira lokalnim timom u okviru projekta) koncipirao je set preporuka sa fokusom na merenja suspendovanih čestica (PM 10 i PM 2.5) u vazduhu.

Institut za rudarstvo i metalurgiju Bor, od decembra 2022, sprovodi merenje koncentracije suspendovanih čestica PM 10 i PM 2.5 u Kruševcu. Iako su izveštaji o ispitivanju javno dostupni na internet stranici Grada Kruševca, imajući u vidu negativni uticaj povećanih koncentracija PM 10 i PM 2.5 u vazduhu na zdravlje ljudi i životnu sredinu (taloženje), potrebno je omogućiti:

- Dostupnije podatke i jednostavnije informisanje građana i građanki Kruševca o povećanim koncentracijama suspendovanih čestica PM 10 i PM 2.5, u realnom vremenu (sredstva javnog informisanja – TV, radio, portali; naslovna strana internet prezentacije Grada – baner sa linkom na ažurirane podatke).

S obzirom da se u prethodnom periodu merenje koncentracije suspendovanih čestica (PM 10 i PM 2.5) na teritoriji Kruševca sprovodilo na jednom mernom mestu – park Kosturnica, zbog dobijanja relevantnijih podataka ispitivanja razmotriti:

- Uspostavljanje još jednog mernog mesta za ispitivanje koncentracija PM 10 i PM 2.5 čestica (predlog – industrijska zona).

Zaključak:

Analizom politika za Grad Kruševac, utvrđeno je da prostorni i urbanistički planovi načelno prepoznaju oblast klimatskih promena ali bez konkretnih mera. Grad Kruševac trebalo bi da dobije novi Prostorni plan – strateški razvojni dokument kojim se definiše prostorno planiranje i utvrđuju dugoročne osnove organizacije, uređenja, korišćenja i zaštite prostora. Lokalni planovi razvoja ne sadrže analizu uticaja klimatskih promena, niti ciljeve za smanjenje ili otklanjanje rizika od klimatskih promena. Grad Kruševac nije započeo izradu plana za adaptaciju na klimatske promene i procenu ranjivosti i ne postoji informacija o pokretanju izrade ovakvog plana. Započeta je izrada plana zaštite i spasavanja, a Strategija upravljanja rizicima Grada Kruševca 2019-2021. je istekla. Utvrđuju se ciljevi za finansiranje projekata u oblasti klimatskih promena i povremeno finansiraju takvi projekti, kroz Javni konkurs za sufinansiranje i finansiranje programa i projekata od javnog interesa u oblasti prevencije, smanjenja rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama za grad Kruševac.

Povremeno se objavljuju informacije u oblasti klimatskih promena, ali nije poznato da li baš Grad Kruševac sam organizuje edukativne aktivnosti, ili to radi treće lice za njih. Akcenat se stavlja na energetska efikasnost i na zaštitu vazduha: <https://krusevac.ls.gov.rs/ekologija/kvalitet-vazduha/>

Analiza politika Pirot

Pirot je grad u Pirotskom upravnom okrugu, u jugoistočnom delu Srbije, sedište okruga je grad Pirot (Pirot je dobio status grada 2016. godine). Pored Pirotu, Pirotski okrug čine i opštine Babušnica, Bela Palanka i Dimitrovgrad. Površina okruga je 2.761 km², a broj stanovnika je 83.699. Procenjen broj stanovnika u Pirotu je 53.824. Gustina naseljenosti je oko 44 stanovnika po km². Na teritoriji Pirotu nalazi se 72 naselja.

Teritorija grada je podeljena na tri reiona: planinski, brdski i ravničarski. Planinski obuhvata 40% od ukupne površine. Šume se nalaze na oko 34% ukupne teritorije, a značajni prirodni resursi su livade, pašnjaci, jezera, čista pitka voda, endemične vrste.

Na području grada Pirotu zastupljena je umereno kontinentalna klima. Pirotka kotlina je smeštena između južnih obronaka Stare planine, severnih padina Vlaške planine i istočnih delova Suve planine i Belave. U planinskom pojasu i visinama preko 800–1000 metara nadmorske visine izraženije su karakteristike subplaninske i planinske klime. Karakteristična su topla leta i vlažne zime.

Tragovi prvih naselja datiraju još iz doba praistorije, a najstariji otkriveni tragovi na području današnje pirotke tvrđave pripadaju eneolitskoj kulturi, tj. bakarnom dobu centralnog Balkana Bujanj–Hum (3000–2000 g. pre naše ere), kao i bronzanom i gvozdenom dobu.

Poslove u gradu Pirotu obavljaju organi Grada: Skupština grada, Gradonačelnik, Gradsko veće i Gradska uprava. U skladu sa zakonom kojim se uređuje pravobranilaštvo, organ Grada je i Gradsko pravobranilaštvo.

Prirodni resursi Pirota i okoline su: oko 42.000 ha šuma, od kojih su pretežne površine na Staroj planini, Vlaškoj planini i Vidliču, relativno veliki hidroenergetski potencijal, izuzetno veliko bogatstvo kvalitetne vode za piće (iz prirodnih tekućih i podzemnih izvora), bogatstvo biljnog i životinjskog sveta.

Ukupne zemljišne površine na području Pirota iznose 123.200 ha, od kojih poljoprivredne površine čine 56,7%. Na području Pirota zastupljeni su različiti vodotoci koji obuhvataju površinske i podzemne vode. Svi vodotoci pripadaju slivu Nišave koja je najveća pritoka Južne Morave.

Dokumenta javnih politika:

Strategija razvoja urbanog područja grada Pirota i opština Babušnica, Dimitrovgrad i Bela Palanka

Cilj izrade Strategije razvoja je da doprinese održivom razvoju teritorije zasnovanom na podsticanju: inovativne, pametne, niskougljenične i cirkularne ekonomije; prelaza na čistu i pravednu energiju, zelenih i plavih ulaganja, ublažavanja i prilagođavanja klimatskim promenama, sprečavanja i upravljanja rizicima, boljeg snabdevanja vodom i upravljanja otpadom, održive i multimodalne urbane mobilnosti; jačanja socijalne komponente u domenu zapošljavanja, obrazovanja, socioekonomske uključenosti i integracije, stanovanja, socijalne i zdravstvene zaštite, javnog zdravlja, kulture, održivog turizma, socijalnih inovacija i inovacija u oblasti digitalnih tehnologija; primene integralnog i participativnog pristupa razvoju društva i privrede, razvoju predela, kulturnog i graditeljskog nasleđa, prirodne baštine, održivog turizma, i jačanju urbano-ruralnih veza.

Tematska oblast Strategije (1 od ukupno 5) = • Energija (čista i pravedna), zelena i plava ulaganja, ublažavanje i prilagođavanje klimatskim promenama, sprečavanje i upravljanje rizicima, održiva i multimodalna urbana mobilnost.

Srednjoročni plan grada Pirota za period 2022–2024. godine i srednjoročni plan grada Pirota za period 2023–2025. godine

Opšti cilj 2: Razvoj infrastrukture i zaštita životne sredine preuzet je iz Planskog dokumenta: Plan razvoja Grada Pirota 2021–2028. U okviru njega je Poseban cilj 2.2: Izgradnja infrastrukturnih mreža i objekata za obezbeđivanje kvalitetnih usluga za sve stanovnike grada

Mera vezana za poseban cilj: 2.2.6. Izgradnja i rekonstrukcija zelenih površina javne namene na celoj teritoriji grada i pošumljavanje novih površina, preuzeta je iz planskog dokumenta: Plan razvoja Grada Pirota 2021–2028. i Programa zaštite životne sredine za period 2019–2023. godine

Poseban cilj 2.3: Poboľšan kvalitet Źivotne sredine, preuzet je iz Planskog dokumenta: Plan razvoja Grada Pirota 2021–2028. i Programa zaštitе Źivotne sredine za period 2019–2023. godine, sa predviđene dve mere

Mera: 2.3.2. Proširenje obuhvata programa za unapređenje energetske efikasnosti

Mera: 2.3.3. Edukacija građana i posebnih ciljnih grupa o zaštiti Źivotne sredine i održivom razvoju

Plan razvoja Grada Pirota za period 2021–2028. godine

STRATEŠKI CILJ (u okviru Razvojnog pravca 4. Razvoj privrede)

Do kraja 2028. godine pripremiti svu neophodnu prostorno-plansku i projektno-tehničku dokumentaciju za razvoj i opremanje radnih i industrijskih zona, unaprediti saradnju sa lokalnom poslovnom zajednicom, pospešiti postojeću poljoprivrednu proizvodnju i obogatiti i razviti lokalnu turističku ponudu

Cilj 2. Svet bez gladi

Podcilj: 2.4 Do 2030. godine obezbediti održive sisteme proizvodnje hrane i primeniti elastične poljoprivredne prakse koje povećavaju produktivnost i proizvodnju, koje pomažu u održavanju ekosistema, koje jačaju kapacitet za prilagođavanje klimatskim promenama, ekstremnim vremenskim uslovima, sušama, poplavama i drugim katastrofama i progresivno poboljšavaju zemlju i kvalitet zemljišta.

Interesantno da prepozna je uticaj i značaj lokalnih zajednica u kontekstu Ciljeva održivog razvoja UN koji se sprovode na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou, a prilagođavanje globalnih ciljeva nižim nivoima planiranja posmatra se kao „lokalizacija ciljeva održivog razvoja”. Lokalizacija se odnosi na to kako lokalne vlasti u procesu planiranja podržavaju ciljeve održivog razvoja akcijama odozdo prema gore. Jedinice lokalne samouprave su direktno odgovorne za sprovođenje velikog broja ciljeva održivog razvoja, u skladu sa obavezama nacionalnih vlada. Oko 65% ciljeva iz Agende 2030 ne može se realizovati bez doprinosa regionalnih i lokalnih vlasti, kao što se i oko 70% „EU Acquis Communautaire” (EU zakonodavstvo) realizuje na lokalnom nivou.

STRATEŠKI CILJ (u okviru Razvojnog pravca 2. Razvoj infrastrukture i zaštita Źivotne sredine)

Do kraja 2028. godine pripremiti svu neophodnu prostorno-plansku i projektno-tehničku dokumentaciju u cilju rekonstrukcije postojeće i izgradnje nove infrastrukture iz oblasti upravljanja otpadom, energetske efikasnosti, saobraćajne, vodovodne, kanalizacione, elektro-energetske, informatičke, kanalske i telekomunikacione infrastrukture i sprovesti obuke dece, građana, privrednika i poljoprivrednika o zaštiti Źivotne sredine (moglo bi se dodati: i klimatskim promenama)

Lokalni plan upravljanja otpadom Grada Pirota

Lokalni plan upravljanja otpadom predstavlja dokument kojim se organizuje proces upravljanja otpadom na nivou lokalne samouprave za period od 2021. do 2031. godine. Prema Članu br. 13 Zakona o upravljanju otpadom („Sl. glasnik RS“, br. 36/09, 88/10, 14/16 i 95/18-dr. zakon),

Skupština jedinice lokalne samouprave donosi Lokalni plan upravljanja otpadom kojim definiše ciljeve upravljanja otpadom na svojoj teritoriji u skladu sa Strategijom.

Uvođenjem i implementiranjem cirkularne ekonomije u okviru rada Regionalne deponije Pirot, na nivou Lokalnog plana i Regionalnog plana upravljanjem otpadom uspostavio bi se sigurniji i bezbedniji sistem upravljanja otpadom po životnu sredinu, a samim tim i profitabilniji, obezbeđujući finansije iz sopstvenih sredstava (sekundarne sirovine).

Program zaštite životne sredine Grada Pirot za period 2019-2023. godine

Oslanja se na «Zajedničku poljoprivrednu politiku EU za period 2014-2020, koja se sprovodi kroz nacionalne i/ili regionalne programe ruralnog razvoja, postavlja tri dugoročna strateška cilja ruralnog razvoja: Cilj 2. Obezbeđenje održivog upravljanja prirodnim resursima i prilagođavanja na klimatske promene.

Procena stanja životne sredine koja je data u okviru Programa, prepoznaje: aerozagađenje, otpad i zoohigijenu, informisanje i obrazovanje za životnu sredinu, površinske i podzemne vode, vodosnabdevanje, otpadne vode, buku, biodiverzitet, zelenilo, zemljište, energetska efikasnost – za potrebe akcionog planiranja.

Lokalni akcioni plan za rodnu ravnopravnost Grada Pirot

Analiza stanja prepoznaje: učešće žena u političkom i javnom životu, ekonomija i tržište rada, obrazovanje, prevencija rodno zasnovanog nasilja, zdravlje, socijalnu zaštitu, informisanje- u ciljevima i merama, ne prepoznaje klimatske promene, niti zaštitu životne sredine kao značajne oblasti za rodnu ravnopravnost.

Zaključak:

Analiza politika Grada Pirot je pokazala da prostorni i urbanistički planovi načelno prepoznaju oblast klimatskih promena ali bez konkretnih mera;

Sa druge strane, postoji informacija da je Grad Pirot usvojio plan za adaptaciju na klimatske promene i procenu ranjivosti; plan sadrži ciljeve, mere i aktivnosti za adaptaciju na klimatske promene; mere i aktivnosti su precizno definisane, sadrže mere i aktivnosti, odgovorne institucije i osobe i predviđene resurse; plan je izrađen u okviru participativnog procesa uz učešće javnosti. Na zvaničnoj stranici Grada Pirot stoji da je "utvrđen Osnovni inventar emisija gasova za efektom staklene bašte i izrađena Procena rizika i ranjivosti na klimatske grada...", ali dokument nije javno dostupan i nismo imali uvid u njega. Informacija potiče iz medija:

<https://www.pirot.co.rs/index.php/sr/9-latinica/6801-upitnik-za-prioritizaciju-mera-za-ublazavanje-mitigaciju-i-adaptaciju-prilagodavanje-na-klimatske-promene>

Grad Pirot ima plan zaštite i spasavanja, akte o proceni ugroženosti i akte o organizaciji i funkcionisanju civilne zaštite; plan i akti o proceni ugroženosti prepoznaju rizike klimatskih promena i sadrže odgovarajuće mere; pribavljena je saglasnost nadležnog ministarstva;

Postoji Štab za vanredne situacije grada Pirot a Savet za bezbednost grada. Postoje Procena rizika od katastrofa i Plan zaštite od spasavanja, koji nije javno dostupan na internetu i nismo imali uvid u njega.

Što se tiče saradnje sa lokalnim organizacijama civilnog društva, Grad Pirot ne finansira projekte udruženja koje su aktivne u oblasti klimatskih promena, nego samo u oblasti zaštite životne sredine kroz razvoj humanitarnih i drugih programa u kojima udruženja isključivo i neposredno slede javne potrebe (borba protiv korupcije, zaštita potrošača, zaštita životne sredine, zaštita životinja i sl.).

Oglašavanje u medijima - ostoje vesti na portalu, ali nije poznato da li baš sama lokalna zajednica organizuje edukativne aktivnosti, ili to radi treće lice za njih. Postoje podaci o kvalitetu vazduha u realnom vremenu <http://pirot.kosava.net/>.

Analiza politika Subotica

Prostorni plan Grada Subotice

Prostorni plan Grada Subotice („Službeni list Grada Subotice”, broj 16/2012) prepoznaje energetska efikasnost kao neophodno da se radi na razvoju i korišćenju novih i obnovljivih oblika energije i na podsticanju graditelja i vlasnika da primene energetska efikasna rešenja i tehnologije u svojim zgradama, radi smanjenja tekucih troškova.

Takođe, u Planu se navodi ZAŠTITA OD ELEMENTARNIH NEPOGODA

Na području Grada Subotice kontinuirano će se sprovoditi mere zaštite i odbrane od elementarnih nepogoda, koje nastaju kao posledica klimatskih, hidroloških, geografskih i seizmičkih karakteristika na ovom prostoru (Ugroženost od ekstremno nepovoljnih klimatoloških vrednosti).

Na području Grada Subotice se mogu javiti u određenim uslovima, ekstremno nepovoljne vrednosti klimatskih faktora, koji mogu nepovoljno uticati na naseljske i vannaseljske prostore i na remecenje redovnih aktivnosti stanovništva).

OPŠTI I POSEBNI USLOVI I MERE ZAŠTITE

1.4.1. Uslovi i mere zaštite života i zdravlja ljudi (Mere zaštite života i zdravlja ljudi mogu se podeliti u nekoliko ključnih oblasti dejstva, prema dominantnom uticaju u skladu sa zakonskom regulativom iz pojedinih oblasti...zaštita života i zdravlja ljudi u vanrednim situacijama planiranjem prevencije i adekvatnim reagovanjem na nastalu situaciju, čime bi se smrtnost i bolesti od posledica vanrednih situacija, nesreća i izbijanja epidemija koji su povezani sa faktorima rizika životne sredine sredine značajno smanjili,

- zaštita života i zdravlja ljudi od posledica klimatskih promena kao globalne opasnosti po zdravlje ljudi, koje izazivaju oštećenja ozonskog omotaca, gubljenje biodiverziteta i dr.). Mere: 2. Izrada integralnog katastra izvora zagađivanja, 3. Smanjivanje zagađenosti vazduha ispod dozvoljenog nivoa za tipične zagađujuće materije, 12. Poboljšati informisanost stanovništva i povećati učesće javnosti u donošenju odluka od značaja za zaštitu životne sredine. Intenzivirati

propagandu i obaveštavanje stanovništva preko sredstava javnog informisanja o svim pitanjima vezanih za zaštitu životne i prirodne sredine

Institucionalno jačanje kapaciteta za zaštitu životne sredine, odnosi se na MERE ENERGETSKE EFIKASNOSTI IZGRADNJE

Plan Razvoja grada Subotice, 2023-2032.

Usvojen je novi Plan razvoja Grada Subotice za period od 2023. Do 2032. Godne. Kao jedna od pretnji izdvojene su Elementarne nepogode i klimatske promene

Prioritetni cilj: 5 POVEĆANJE ISPLATIVOSTI PROIZVODNJE U POLJOPRIVREDI, vezuje se za Cilj održivog rzvoja: 2. Svet bez gladi i potcilj: 2.4. Do 2030. obezbediti održive sisteme za proizvodnju hrane i primeniti otporne poljoprivredne prakse za povećanje produktivnosti i proizvodnje, koje pomažu u održavanju ekosistema, koje jačaju kapacitet za prilagođavanje klimatskim promenama, ekstremnim vremenskim uslovima, sušama, poplavama i ostalim katastrofama, i koje progresivno poboljšavaju kvalitet zemljišta i tla.

Prioritetni cilj:

1 ZDRAVA ŽIVOTNA SREDINA ZA SVE GRAĐANE

2 UNAPREĐENJE I VALORIZACIJA PRIRODNOG I GRAĐENOG OKRUŽENJA

vezuju se za Prioritet EU za period 2021-2027: Zelenija Evropa bez ugljen-dioksida, sprovođenjem Pariskog sporazuma i ulaganjem u energetske tranziciju, obnovljive izvore i borbu protiv klimatskih promena

U razvojnim pravcima Grada Subotice, prepoznaje se životna sredina, ali ne i klimatske promene:

2) Urbani razvoj, komunalna infrastruktura i zaštita životne sredine

MERE za ostvarivanje prioriteta unutar razvojnog pravca za prioritetni cilj: ZDRAVA ŽIVOTNA SREDINA ZA SVE GRAĐANE sadrži Zaštitu vazduha, upravljanje otpadom, zaštitu površinskih voda i zaštitu zemljišta i podzemnih voda.

Nema mera koje se odnose na adaptaciju ili ublažavanje klimatskih promena, da su tako imenovane.

Mere u zaštiti vazduha koje bi se mogle uslovno uzeti kao mere za ublažavanje klimatskih promena:

1) Kvalitetno održavanje postojećih i uspostavljanje novih zelenih površina

2) Smanjenje emisije iz individualnih ložišta - povećanje broja korisnika i unapređenje sistema daljinskog grejanja i nastavak gasifikacije grada i naselja

3) Unapređenje energetske efikasnosti objekata i pospešivanje korišćenja obnovljivih izvora energije (OIE) kroz subvencije, pojednostavljene procedure, usluge informacionog centra o mogućnostima OIE

4) Poboljšanje regulacije saobraćaja sa ciljem smanjenja emisije štetnih gasova

5) Poboljšanje monitoringa vazduha, jačanje institucionalnih i finansijskih kapaciteta za upravljanje kvalitetom vazduha

ODLUKA O ORGANIZACIJI I FUNKCIONISANJU CIVILNE ZAŠTITE NA TERITORIJI GRADA SUBOTICE ("Sl. list grada Subotice", br. 35/2021).

Zaključak:

Analizom politika Grada Subotice utvrđeno je da prostorni i urbanistički planovi načelno prepoznaju oblast klimatskih promena ali bez konkretnih mera. U Prostornom planu Grada Subotice, stoji ZAŠTITA OD ELEMENTARNIH NEPOGODA, i da će se na području Grada Subotice kontinuirano sprovoditi mere zaštite i odbrane od elementarnih nepogoda, koje nastaju kao posledica klimatskih, hidroloških, geografskih i seizmickih karakteristika na ovom prostoru (Ugroženost od ekstremno nepovoljnih klimatoloških vrednosti). Lokalni planovi razvoja ne sadrže analizu uticaja klimatskih promena niti ciljeve za smanjenje ili otklanjanje rizika od klimatskih promena. JLS uopšte nije započela izradu plana za adaptaciju na klimatske promene i procenu ranjivosti niti planira da to uradi. Nismo došli do informacije da li je započeta izrada.

Grad Subotica nema i nije započeo izradu plana zaštite i spasavanja, akata o proceni ugroženosti i akta o organizaciji i funkcionisanju civilne zaštite. Postoji ODLUKA O ORGANIZACIJI I FUNKCIONISANJU CIVILNE ZAŠTITE NA TERITORIJI GRADA SUBOTICE, iz 2021. godine, ali nema informacije dal i je dokument izrađen. Ne postoje konkursi za finansiranje projekata u posebnoj oblasti klimatskih promena. Tematski najbliži konkursi su za dodelu sredstava u oblasti zaštite životne sredine, ali u tekstu konkursa, uključujući i kriterijume za dodelu sredstava, pitanja klime se ne adresiraju na bilo koji način.

Analizom "Programa korišćenja sredstava budžetskog fonda za zaštitu životne sredine grada Subotice" u poslednjih 5 godine ne mogu se pronaći budžetske linije posvećene edukativnim aktivnostima u sferi klimatskih promena (iako postoje edukativne aktivnosti u nekim od oblasti u sferi životne sredine, na primer o očuvanju ekološke predeone raznovrsnosti).

Analiza politika Požega

Opština Požega je opština u Srbiji, u Zlatiborskom okrugu. Središte opštine je grad Požega. Udaljena je od Beograda 180 km i od Užica 25 km. Zahvata površinu od 426,5 km², ima 42 naselja i 55 katastarskih opština. Nalazi se u prostranoj i osunčanoj kotlini u kojoj se granaju donji tokovi Skrapeža, Golijske Moravice i Đetinje od kojih nastaje Zapadna Morava. Prema popisu stanovništva iz 2022. godine na teritoriji opštine živi 26 060 osoba, što je umanjeње od 12,7% u odnosu na 2011. godinu. Gustina naseljenosti iznosi 76 stanovnika na km².

Plan razvoja opštine:

Uprkos zakonskoj obavezi, opština Požega još uvek nema usvojen Plan razvoj opštine. Plan razvoja JLS je planski dokument najšireg obuhvata i najvišeg značaja za JLS. On je dugoročni dokument razvojnog planiranja, koji za period od najmanje sedam godina, služi kako bi se realno sagledalo i opisalo postojeće stanje u pogledu problema i razvojnih šansi, kao i da utvrdili prioritetni ciljevi razvoja.

Kao najznačajniji planski dokument na lokalnom nivou, značajno je da su u njemu prepoznati klimatske promene i njihovi efekte, kao i da utvrde ciljeve, mere i aktivnosti za mitigaciju i

adaptaciju na izmenjene klimatske uslove. Ipak, skoro dve godine nakon isteka zakonskog roka za usvajanje Plana razvoja, koji je trajao do 1. januara 2022. godine, Požega još uvek nije pristupila izradi ovog dokumenta.

Pored toga, Strategija razvoja opštine Požega, raniji krovni razvojni dokument opštine, istekla je završetkom 2021. godine. Tako Požega ostaje bez jasnog razvojnog pravca, što otežava donošenje koherentnih odluka, uključujući i one koje mogu imati uticaja na klimu.

Zajednički akcioni plan za održivu energiju i klimu Zlatiborskog okruga:

Dokument javne politike koji najbliže adresira pitanja klimatskih promena u Požegi je Zajednički akcioni plan za održivu energiju i klimu (joint SECAP) Zlatiborskog okruga, usvojen u februaru 2023. godine. Regionalnim Akcionim planom se na osnovu zatečenog stanja izrađuju planovi za uštedu energije, primenu različitih mera energetske efikasnosti, korišćenje energije dobijene iz obnovljivih izvora, a sve to bi trebalo da doprinese smanjenju emisije CO₂ na teritoriji Zlatiborskog okruga za 20% do 2030. godine. Glavni ciljevi izrade i sprovođenje SECAP-a su: smanjiti emisiju CO₂ prvenstveno u saobraćaju, javnoj rasveti i javnim zgradama, a sve to se postiže korišćenjem obnovljivih izvora energije, upravljanjem potrošnjom, edukacijom i dr; u što većoj meri smanjiti upotrebu fosilnih goriva; omogućiti prelaz gradskih četvrti i okolnih mesnih zajednica u ekološki i energetske održiva područja. Ukratko, Regionalni Akcioni plan je fokusiran na dugoročno planirane transformacije opština u Zlatiborskom okrugu na obnovljive izvore energije i samim tim daje merljive ciljeve za smanjenje potrošnje i rasipanje energije kao i emitovanje CO₂.

Analizirajući energetske potrošnje i emisije CO₂ u Požegi, Akcioni plan je kao referentnu tačku uzeo 2016. godinu, i podaci korišćeni pokazuju da sektor koji troši najviše energije (89,313.20MWh) i ujedno i ima najveće emisije CO₂ (23,211.97t) je gradski saobraćaj, a pretega stambeni objekti (57,766.43MWh; 2,763.45t) i zgrade komercijalnog i uslužnog sektora (30,177.00MWh; 5,375.32t). Pored toga, SECAP-om su definisane i mere i aktivnosti za postizanje zacrtanih ciljeva smanjenja CO₂ do 2030. godine; određen je vremenski i finansijski okvir i izvršena procena investicionih troškova i potencijala energetske ušteda i pripadajućih emisija CO₂, kao i identifikovanih mera za sektore zgradarstva, saobraćaja, javne rasvete; izvršena je analiza potencijalnih mehanizama finansiranja implementacije Akcionog plana; utvrđen je zakonodavni okvir za implementaciju Akcionog plana; postavljeni su ciljevi smanjenja energetske potrošnje i pripadajućih emisija CO₂ do 2030. godine; predložene su mere za kontrolu i monitoring implementacije Akcionog plana. Posebno je značajno što je Akcioni plan sačinio i procenu ranjivosti Zlatiborskog okruga na klimatske promene.

Krajnji rezultat uspešne implementacije ciljeva postavljenih Akcionim planom bilo bi smanjenje emisija CO₂ u Zlatiborskom okrugu za 20% do 2030. godine, povećanje energetske efikasnosti i veće iskorišćenje obnovljivih izvora energije.

U okviru istog procesa (izrada SECAP-a), opština Požega je 2021. potpisala Sporazum gradonačelnika za klimu i energiju. Sporazum postoji od 2008. godine kada je Evropska komisija pokrenula ovu inicijativu radi povezivanja gradonačelnika evropskih gradova u trajnu mrežu sa ciljem razmene iskustava u sprovođenju efikasnih mera poboljšanja energetske efikasnosti. Ideja je da lokalne vlasti – potpisnice Sporazuma dele zajednički viziju osiguranja dekarbonizacije i otpornosti gradova u kojima će njihovi građani imati pristup sigurnoj, održivoj i svima pristupačnoj energiji. Potpisnici se obavezuju da će smanjiti emisije CO₂ za najmanje 40% do 2030. godine i povećati otpornost gradova za ublažavanje klimatskih promena. Imajući u vidu

ovaj cilj, i niže ambicije u Zlatiborskom okrugu, značajno je napomenuti da je Sporazum gradonačelnika dobrovoljna inicijativa i potpisnici ne snose nikakve posledice za eventualno neispunjenje planiranih ciljeva.

Prostorni plan opštine Požega

Još jedan značajan dokument u pogledu adresiranja klimatskih promena na lokalnom nivou je Prostorni plan opštine. Požega je svoj prostorni plan usvojila 2013. godine, a njegovo važenje predviđeno je do 2025. godine. Prostorni plan adresira značajne aspekte klimatskih promena, ali same klimatske promene i njihove posledice nisu terminološki prepoznate u tekstu plana.

Tako Plan predviđa racionalno korišćenje energije, smanjenje udela neobnovljivih izvora u energetsom miks, podsticanje energetske efikasnosti uz podsticanje korišćenja obnovljivih izvora energije. Navodi se da bi, uz neophodna ulaganja, novi i obnovljivi izvori u finalnoj potrošnji energije na području Prostornog plana trebalo da učestvuju sa oko 5% - 8%, ali razlozi navedeni za ovo povećanje ne dovode ga u vezu sa dekarbonizacijom radi mitigacije klimatskih promena. U delu posvećenom obnovljivim izvorima definisano je da će oni u najvećoj meri služiti za pokrivanje nedostataka električne energije u vangradskim naseljima, odnosno decentralizaciju proizvodnje električne energije. U prilog ovome se navodi i da će obnovljivi izvori energije imati veći značaj u sektoru lične i opšte potrošnje i poljoprivrede, a manje u domenu industrije i elektroenergetike.

Plan nalaže da, kroz razvojne programe i investicione radove, posebnu pažnju treba posvetiti proizvodnji energije iz sledećih obnovljivih izvora: vetra; solarne energije; termalnih izvora vode toplotnih pumpi; bio mase; program uvođenja proizvodnje i eksploatacije biogasa za proizvodnju toplotne energije; korišćenje toplotne energije izgradnjom sistema toplikacije naseljenih mesta, korišćenjem biogasa. Međutim, razrađujući navedene izvore pojedinačno, navode se samo opšti uslovi za instaliranje novih postrojenja. Jedini izuzetak od ovoga su male hidroelektrane, koje su detaljno obrađene u Prostornom planu, uključujući i tekuće i planirane projekte.

Prostorni plan takođe sadrži deo posvećen zaštiti od katastrofa koji obuhvata preventivne mere za sprečavanje ili ublažavanje štetnog dejstva nepogoda, mere koje se preduzimaju u slučaju neposredne bezbednosne opasnosti ili kada nastupe elementarne nepogode i mere ublažavanja i otklanjanja posledica, pre svega izazvanih šteta. Sa druge strane, iako propisuje mere za njihovu prevenciju i ublažavanje, ovaj dokument ne sadrži procenu rizika od elementarnih nepogoda.

Zaključak:

Pregledom planskih dokumenata, nameće se zaključak da su aktivnosti opštine Požega na polju klime nedovoljne. Jedini dokument javne politike koji se direktno bavi klimatskim promenama je Zajednički akcioni plan za održivu energiju i klimu Zlatiborskog okruga. Ipak, bez obzira na značaj i kvalitet SECAP-a, u pitanju je dokument koji se odnosi na ceo region koji čini 9 opština, i u tom pogledu ostaje otvoreno pitanje koliko dobro adresira sve specifičnosti ovih opština, uključujući i Požegu.

Sa druge strane, pored već pomenutog plana razvoja, Požegi nedostaju značajni dokumenti koji regulišu različite aspekte klimatskih promena, kao što su lokalni ekološki akcioni plan ili akcioni plan adaptacije na klimatske promene sa procenom ranjivosti. Sa unapređenjem zakonskog okvira u oblasti klime u proteklih nekoliko godina, proistekle su nove obaveze za jedinice

lokalne samouprave, i za sada, Požega značajno zaostaje na ovom polju za nekim drugim opštinama u Srbiji.

Analiza politika Sremska Mitrovica

Grad Sremska Mitrovica se nalazi u AP Vojvodina, spada u i centar je Sremskog okruga. Zauzima površinu od 761km². Središte grada kao i okruga je gradsko naselje Sremska Mitrovica. Grad Sremska Mitrovica ima 26 naselja. Prema podacima popisa 2022. godine grad ima 73.053 stanovnika sa gustinom naseljenosti od 105 stanovnika na km². Udaljen je od 70km na sever od Novog Sada i 70km na istok od Beograda, čime se ovaj prostor povezuje na dunavsku osu razvoja. Na zapadu, na udaljenosti 30km nalazi se državna granica sa Hrvatskom.

Prostor grada prostire se između grebena Fruške gore i plodne mačvanske ravnice. Središnjim delom grada u smeru zapad-istok protiče reka Sava. Po svom makro geografskom položaju Sremska Mitrovica nalazi se u sklopu Panonske oblasti, u južnom delu Pokrajine, na kontaktu aluvijalne ravni Save na jugu i obronaka Fruške gore na severu. Unutar teritorije grada izdvajaju se četiri osnovna morfološka oblika: niska aluvijalna ravan reke Save, lesna terasa i lesna zaravan i obronci Fruške gore.

Plan razvoja Sremske Mitrovice

Gradska skupština usvojila je u martu 2023. godine Plan razvoja Sremske Mitrovice za period od 2023. do 2030. godine. U pitanju je ključni strateško-planski dokument grada koji treba da podstakne budući rast i razvoj celokupne lokalne zajednice. Plan razvoja uspostavlja viziju Sremske Mitrovice 2030. godine kao „zelenog grada“ sa očuvanom životnom sredinom koja se stalno unapređuje. Ono što je specifično za ovaj dokument je što za svaki od prioriternih ciljeva sadrži analizu doprinosa ispunjenju Ciljeva održivog razvoja.

Od razvojnih pravaca grada ustanovljenih planom, u pogledu klimatskih promena, najznačajniji je razvojni pravac 3: zaštita životne sredine. Cilj definisan u okviru njega glasi: „Do kraja 2030. godine pripremiti svu neophodnu prostorno-plansku i projektno-tehničku dokumentaciju u cilju rekonstrukcije postojeće i izgradnje nove infrastrukture iz oblasti upravljanja otpadom, energetske efikasnosti, kanalizacione infrastrukture i sprovesti obuke dece, građana, privrednika i poljoprivrednika o zaštiti životne sredine“. Ovako definisan cilj dalje je razrađen kroz prioritete ciljeve:

- 3.1. Odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda
- 3.2. Razvoj zelene infrastrukture
- 3.3. Upravljanje komunalnim otpadom
- 3.4. Edukacija građana o očuvanju životne sredine
- 3.5. Unapređenje energetske efikasnosti objekata

U kontekstu klimatskih promena, najznačajniji je prioritetni cilj 3.5 – Unapređenje energetske efikasnosti i upotreba obnovljivih izvora energije. Mere predviđene ovim ciljem odnose se na energetska sanaciju javnih i stambenih zgrada. Tako se do 2030. godine planira sanacija 11 javnih zgrada (trenutno sanirana dva javna objekta) i 650 privatnih stambenih zgrada (do sada si

sanirane 143 zgrade). Planom su predviđeni neophodna sredstva za implementaciju i mogući izvori finansiranja, kao i institucije odgovorne i vremenski okvir za sprovođenje.

Takođe je značajan i razvojni pravac 2: razvoj komunalne infrastrukture, odnosno prioritetni ciljevi 2.3 – unapređenje vodoprivrede i vodoprivrednih objekata i 2.4 – razvoj i unapređenje komunalne energetike, u okviru ovog razvojnog pravca. Unapređenje vodoprivrede i vodoprivrednih objekata je posebno relevantno u pogledu adaptacije na klimatske promene, odnosno izgradnju otpornosti na katastrofe izazvane izmenjenim klimatskim uslovima.

Ciljevi postavljeni u okviru Plana razvoja trebalo bi da budu operacionalizovani izradom Srednjoročnog plana Sremske Mitrovice, kako ne bi ostali samo spisak lepih želja.

Prostorni plan

Prostorni plan teritorije grada Sremska Mitrovica do 2028. usvojen je 2015 godine. Kao i mnogi dokumenti iz ovog perioda, Prostorni plan ne prepoznaj oblast klimatskih promena kao takvu, ali reguliše mnoge aspekte ovog problema, ne dovodeći ih u direktnu vezi sa klimom.

Prostorni plan Sremske Mitrovice kao polaznu osnovu koristi Regionalni Prostorni plan AP Vojvodine. U njemu se postavljaju ciljevi pokrajine u pogledu korišćenju energije iz obnovljivih izvora, gde se predviđa učešće obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji oko 20%. Kao najznačajniji obnovljivi energetske potencijal vidi u biomasi s obzirom na zastupljenost poljoprivrednog i šumskog područja, odnosno zastupljenost resursa ostataka ratarske i šumske proizvodnje.

Prostorni plan AP Vojvodine takođe pažnju posvećuje i pitanjima energetske efikasnosti. Plan na povećanje energetske efikasnosti gleda kao na potencijalni izvor energije. Izgradnjom novih energetske efikasne objekata i adaptacijom postojećih, znatno se smanjuju troškovi korišćenja energije. Ono što je dodatno značajno, Vojvodina je za snabdevanje električnom energijom umnogome zavisna od proizvodnih objekata na nacionalnom nivou, termoelektrana i hidroelektrana koje se nalaze van teritorije autonomne pokrajine. Zbog toga porastu proizvodnje iz obnovljivih izvora i povećanju energetske efikasnosti ovaj dokument pridaje veliki značaj.

U Prostornom planu Sremske Mitrovice pominju se i druga polja povezana sa klimatskim promenama i njihovim posledicama, ali se ne prepoznaju promene koje u ovim poljima mogu doći usled izmena u klimatskim uslovima. Kod ovih oblasti pre svega su u fokusu zaštita životne sredine i infrastruktura.

U okviru Prostornog plana, napravljen je pregled podložnosti područja elementarnim nepogodama, ali je propuštena prilika da se napravi detaljnija analiza na koji način će izmene u klimatskim uslovima dovesti do povećanja rizika od određenih katastrofa tokom perioda trajanja Plana. Sa druge strane, mere zaštite od katastrofa propisane su Generalnim urbanističkim planom grada Sremska Mitrovica iz 2014. godine.

Zaključak:

U nedostatku dokumenata koji se neposredno bave klimom i njenim posledicama, glavni ciljevi Sremske Mitrovice na ovom polju nalaze se u dokumentima opštije prirode. Tako Plan razvoja i Prostorni plan postavljaju samo neke od klimatskih ciljeva grada, i to ne dovodeći ih izričito u vezu sa klimatskim promenama, već ih stavljajući u kontekst drugih izazova.

Zakonski okvir predviđa obavezu usvajanja klimatskih politika na lokalnom nivou, i Sremska Mitrovica spada u gradove koji moraju pojačati svoje ambicije na polju klime. Pogotovo uzimajući u obzir da je u pitanju grad koji prednjači u uređivanju drugih sektora u oblasti zaštite životne sredine.

Autori

Aleksandra Mladenović, Ambasadori održivog razvoja i životne sredine
Luka Milovanović, Fondacija BFPE za odgovorno društvo

Ovaj materijal izrađen je u okviru programa EKO-SISTEM Podrška reformama u zaštiti životne sredine, koji sprovode Mladi istraživači Srbije (MIS), uz podršku Švedske preko Švedske agencije za međunarodni razvoj i saradnju (SIDA). Za sadržaj ovog materijala odgovorni su isključivo autori. Mladi istraživači Srbije i Sida ne dele nužno stavove i tumačenja izrečena u ovom materijalu.

